

# ΚΡΙΤΙΚΗ ΜΕ ΤΗ ΓΛΩΣΣΑ

«ή γλώσσα είναι ο οίκος του όντος» (Heidegger)

## Σωκρ. Α. Σκαρτσής: «Μέλι στο νερό σήμερα» (1973) Β'

Ο κόσμος ξαναγίνεται μέσα από τα μάτια της αγαπημένης, μόλο που μπορεί ή ίδια να μην έχει ίση τη συνείδηση γι' αυτή τη συνδημιουργία κι αποκάλυψη

ἀπάντησα τὸν κόσμῳ ὅλα τὰ βλέπω  
ὅλα τ' ἀγγίζω ἔρχονται ὅλα  
κι ἔρχεσαι καὶ μὲ κοιτᾷς

ἀλλὰ ἀκούγεται πιὸ καθαρά στοὺς στίχους:

τὰ μάτια σου φτιάχνουν ἀργὰ τὸν κόσμῳ  
καὶ δὲν τὸ ξέρεις μόνο μὲ κοιτᾷς

γιά νὰ κορυφωθεί ἀμέσως πιὸ κάτω

μάτια μου. πάντα τὸ ξέρεις τὸ ἐδῶ;

Κι ὁ στίχος αὐτός, κοντὰ σ' ἄλλα, ἔμμεσα ἀλλὰ μ' ὅλη τὴν υποδηλωτική συμπαραδήλωση τῆς ποιητικῆς γλώσσας, ἀφήνει τὸ μέγα καὶ αἰώνιο θαύμασμα τοῦ «ἄλλου» καὶ τοῦ «ἐδῶ», τοῦ «πάντα» καὶ τοῦ «τώρα», τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου καί, συνακόλουθα, τῆς γλώσσας καὶ τοῦ μύθου, τῆς γλώσσας καὶ τοῦ ἔρωτα, τῆς γλώσσας καὶ τοῦ θανάτου.

Ἔλα νὰ φύγουμε γιὰ τ' ἀνοιχτά,  
ἀκριβὸς μου καρᾶδι  
ποῦ ἀνοίγεις τὴ νύχτα μὲ φῶς,  
ποῦ μὲ πᾶς, ποῦ ἄλλου  
—δὲ μᾶς ἀφήνει ἡ ζωὴ, ἓνα κοιμιᾶται  
σὺν τῇ φτερούγᾳ στὸ πουλὶ,  
νὰ ὁ θάνατός μας, ἐμπρὸς ἄνοιξε τὰ μάτια σου  
τὰ μαῦρα σὺν τῷ θάνατῳ σὺν τῇ ζωῇ  
τὰ μεγάλα σὺν τῷ τίποτῳ.

Μὲ τὸν ἔρωτα τελειοῦται ὁ ποιητὴς καὶ συνειδητοποιεῖ τὸ μηδὲν καὶ τὴν «αὐταπάρνηση», μιὰν αὐταπάρνηση καθόλου ξένη στὰ Ἑλληνικὰ μέτρα

ποῦ μὲ πῆγες κι εἶμαι αἰώνιος  
μὲς στὸ τίποτα καὶ τίποτα δὲ θέλω.

Ἡ κοινὴ μνήμη τῆς πρώτης (ἀλλ' ὥστόσο, διαιώνιας ἐρωτικῆς γνωριμίας) κάνει τὸν ἄντρα καὶ τὴ γυναῖκα «βελτίους ἑαυτῶν»

πιὸ ἀληθινούς ἀπὸ γυμνούς τοῦ κόσμου  
πιὸ πραγματικούς ἀπὸ σένα κι ἀπὸ μένα.

Κι ἡ ίδια αὐτὴ ἐρωτικὴ μνήμη εἶναι ποῦ θὰ βοηθᾷ τὸ ζευγάρι νὰ υπερβῇ τὴν ἐξατομίκευση καὶ τὸ μερισμὸ καὶ νὰ κατατεῖναι στὴν ἐνότητα

..... μιὰ τέτοια μνήμη θὰ μᾶς γδύνει  
ἀπὸ μᾶς δίπλα στὰ πράγματα τοῦ κόσμου.

Γι' αὐτὸ καὶ στίς σελ. 27—29 πλέκεται ὁ τριπλὸς ὕμνος τοῦ ἔρωτα. Δὲ μπορῶ ἐδῶ νὰ σταθῶ σ' αὐτόν, μόλο που ποιητικὰ εἶναι ἀπὸ τὰ ἐντελέστερα μέρη τοῦ ἔργου. Θὰ πατηρήσω μόνο πόσο ἀσκημένη εἶναι πιά ἡ ποιητικὴ γλώσσα τοῦ Σ. Σκαρτσῆ ὥστε ν' ἀφήνει νὰ περνᾷ κάτω ἀπὸ τὴ φωτεινὴ ροὴ τῶν στίχων τοῦ τὸ στυφὸ καὶ κάποτε ξυνο ἀπόσταγμα τῆς υποστασιακῆς τοῦ ἀμφιθυμίας.

τραγουδι τοῦ ἔρωτα, ξαφνικὴ παρουσία,  
πρόσωπο ἐνώπιό μου  
ἀμίλητο κουφὸ καὶ ξένο  
καὶ δικό μου,  
τραγουδι τοῦ ἔρωτα, σὲ τραγουδάω,

ἢ αὐτὴ ἡ ἀκραία ἔκφραση ὑπαρξιακῆς ἐτοιμότητος

ποῦ ἔχω κορμὶ στὸ τίποτα  
ἐτοιμὸ πουλὶ.

Μερικὰ ἀκόμη σημάδια ἀπ' αὐτὸ ποῦ θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε σύγκλιση τῶν ἀξόνων τοῦ ποιήματος. I

Ἡ πολλαπλότητα καὶ τὸ «ἐν»:

Χίλια εἶναι τὰ ποτάμια καὶ τὰ ρέματα χίλια  
κι ἓνα τὸ νερὸ ποῦ γκρεμίζεται στὰ μάτια σου.

Ἡ ἀναζήτησις τοῦ «ἄλλου» καὶ τοῦ «ἄλλου», ποῦ, ἄς προ-έξουμε, ἐκφράζεται, κι ὅχι μόνο μιὰ φορὰ, μὲ ἀπορητικὰ καὶ ἀοριστικὰ σήματα:

πῶς θὰ πάρεις φτερούγες ἀπ' τὸν ἄνεμο  
ν' ἀρχίσουν στὰ μάτια σου εὐκρινέες αὔραι  
καὶ νὰ ταξιδέψουν σύννεφα ὡς τίς ἄκρες  
τίγος οὐρανοῦ ἄλλου οὐρανοῦ  
ἀπ' αὐτὸν ποῦ σκάει στὰ μάτια σου.

Κι αὐτὰ ἐδῶ τὰ μικρὰ ρυθμικὰ σύνολα ὅπου ὁ κόσμος ἐστιάζεται στὴ συνείδηση (καὶ στὴ μοναξιά) τοῦ ποιητῆ:

Ἄσπρο πουλὶ καὶ περνᾷ τὸν οὐρανὸ  
πέρα ὁ ἥλιος χρυσοῦς  
καὶ χαμένος μὲ τόσο κοντινὸ χῶμα  
τόσο χῶμα μπρὸς τὸ γαλάζιο  
μονάχῳ στὴ θηλιὰ τοῦ ὀρίζοντα  
κάτω ἀπ' τίς φτερούγες τοῦ πουλιοῦ  
ἄσπρο πουλὶ καὶ χαμένο  
πάνω ἀπ' τοὺς δρόμους  
ἄσπρο πουλὶ καὶ χαμένο  
στὸ ἄδατο γαλάζιο,  
καὶ περνᾷ τὸν κόσμῳ  
μὲς στὴ θηλιὰ τῶν ματιῶν μου  
ἄσπρο πουλὶ περνᾷ τὰ μάτια μου  
μπροστὰ στὸν ἄδατο κόσμῳ  
καὶ τ' ἀφήνει γυμνὰ  
γυμνὰ γυμνὰ γυμνὰ.

\*\*\*

Πόσο νερὸ μὲ διώχνει πόσο νερὸ,  
πόσο χῶμα μὲ τραβάει πόσο χῶμα  
μπαίνει μὲς στὸ νερὸ πόσο νερὸ  
κυλάει στὸ χῶμα  
κι εἰμὲνα μόνος  
στὸ γαλάζιο θόλο τοῦ φωτός  
εἰμὲνα μόνος  
στὸ κρῦο σχοτάδι

κι είμαι ό τόπος τής μέρας και τής νύχτας  
—μέρες νύχτες περνάνε πάνω μου  
και μου πήραν τόν ήσυχιο  
κι έφυγε πουλί  
άσπρο πουλί μαύρο πουλί  
κι έμεινα μόνος  
κι έμεινα  
μέ τó νερό και μέ τó χιόνι.

Άπό δώ και κάτω (σελ. 35), μόνο άν θυμηθοΰμε τόν πιο  
κρυστάλλινο έαυτό μας κι όμοια άν θροΰμε όλη μας τή δε-

Αϋθεντική άπορία (έρώτηση πού δέν περιμένει απάντηση,  
γιατί ή ίδια αποκρίνεται στόν έαυτό της) πάνω στή γει-  
τονεία κόσμου και άτομικότητας.

Διάσταση και χωρισμός και πόθος για τήν υπέρβασή τους  
χωρίς νά χαθεί ή άτομική συνείδηση.

Ή μοναξιά του κόσμου πού στεφανωμένος από τó μηδέν  
κατέχει τόν άνθρωπο και κατέχεται άπ' αυτόν.

Και δέν είναι μόνο ή μοναξιά του κόσμου· είναι ό διχασμός  
του ανάμεσα σέ λόγο και σιωπή, διχασμός πού σπαράζει  
τήν ίδια τή γλώσσα του ανθρώπου.

Κι έδω πιά ή πιο καίρια διαπόρηση πού πέφτει μέσα στήν  
ίδια τή γλώσσα και άγκαλιάζει όλη τήν ποίηση· τήν άμφι-  
σθητεί για νά τής δείξει τó μεγάλο πόθο, άπ' όπου πρέπει  
νά πηγάζει, τόν πόθο - μήτρα για καθολική σιωπή ή συμ-  
παντικό λόγο, πού είναι τó ίδιο.

Σέ μία από τίς πολλές αναγνώσεις του ποιήματος ύστερα  
άπό αυτούς τούς στίχους έχω σημειώσει: Κι όμως! Θέλη-  
σα, χωρίς άλλο, νά δάλω ένα σημάδι για νά προχωρήσω.  
Θά έπαληθεύσει τάχα, θά γυρίσει δηλαδή ό ποιητής στό  
λόγο; Θά γυρίσει στό λόγο, καθώς και στή μήτρα του, τή  
σιωπή.

κτικότητα, πρέπει νά προχωρήσουμε. Άν μή τι άλλο, ό  
Σ. Σκαρτοής δάξει νέα νευρά στό τόξο του και ή θά ρίξει  
μακρυά ή θά άπομείνει στά χέρια του γυμνό και άχρηστο  
τό στέλεχος. Ύπάρχει πάντα κάτι τó ριψοκίνδυνο στήν  
ποίηση αυτή, πού θέλει νά είναι μυητική χωρίς τελεστική  
έπίφαση, μαντική χωρίς παραχωρήσεις στό σκοτεινό και  
διφορούμενο, στοχαστική χωρίς συγκατάβαση στή διαλυτι-  
κή γνώση. Παραδομένος στόν όντικό και ύπαρξιακό, άξε-  
χώριστα, θαυμασμό, άφήνεται τώρα σέ μία τó ίδιο αϋθεν-  
τική διαπόρηση πού μοιραία θά τόν φέρει και στή γλωσσι-  
κή και ποιητική «άγχισία», για νά τήν υπερβεί στό τέ-  
λος μ' ένα τίναγμα παρορμητικό και συνολικό όλόκληρης  
τής προσωπικότητός του.

Αυτά τά χέρια πού μέ κόψαν άπ' τόν κόσμο  
.....

τούτη ή καρδιά πού δέν άγγίζει τó πουλί,  
αυτό τó αιώνιο ναι για τó σύμπαν  
αυτή ή σταγόνα πού λάμπει  
αυτή ή όλότητα μοναξιά  
τί θέλει κοντά μου.

Πώς νά περάσω τήν πέτρα  
δίχως νά γίνω πέτρες σ' έρμι γιαλό  
πώς νά κοιτάξω τó πουλί  
χωρίς νά γίνω στόν κλεισμένο ούρανό χαμένο τιτίδισμα  
πώς νά τó πω τó ναι  
δίχως νά χάσω τή φωνή μου  
πώς νά πιω νερό  
χωρίς νά σκορπίσω σταγόνες στά σκότη,  
πώς νά χωρίσω κι όχι νά μήν πω.

Αυτός ό κόσμος ό μονάχος μέσ στό τίποτα  
.....  
ανάμεσα παντού και πουθενά, ποτέ και πάντα  
μονάχον μ' όλα,  
αυτός ό αιώνια κόσμος  
είναι άπό μένα πιο μονάχος,  
μ' άσπρα άνέγγιχτα και ξεχασημένες ώρες  
μέ σταγόνες φύλλα πέτρες κι ύστρακα

Μονάχος του ό κόσμος  
μέ μονόχλι άρχή και μονάχο τέλος  
μέ χιώματα πού άρχίζουν και χιώματα πού τελειώνουν  
μέ νερά πού έρχονται και νερά πού πάνε  
μέ μιάν ώρα πού άνοίγει και μιάν ώρα πού κλείνει  
σέ δουνά ποτάμια κι άστέρια  
μ' ένα λόγο κού λέει κι ένα λόγο πού σιωπαίνει.

Τέτοιο λόγο τί τόν θέλεις  
έτσι πού χώρισε σιωπή και μίλημα  
μέρα και νύχτα γύρο στίς παλάμες σου  
άσπρο πουλί μαύρο πουλί και πέταξε  
κι έμεινες πιο γυμνός άπ' τή σιωπή,  
πιο μοναχός άπ' τó μίλημα  
και πιά δέν ξέρεις άν μιλάς ή σιωπάς.

Τί τόν θέλεις τó λόγο  
άσε τόν κόσμο νά μιλάει  
πέρα άπ' τήν ανάσα σου  
δίχως ύνειρο και δίχως ήσυχιο  
και τίποτα άλλο.

‘Ο μεγάλος καημός, ό πύρινος πόθος του ποιητή είναι ή πέρα από την ανθρώπινη γλώσσα και τον έξατομικευμένο λόγο άμεσότητα του κόσμου (: «ό νόματα δίχως ή-σκιον»). ‘Αλλά πρὸς τὸ «άλλαυ» και τὸ «τίποτα» δὲν στρέφεται, δὲν πορεύεται παρὰ μόνο μετὴν ταύτιση πρὸς αὐτόν.

Κι ὁ λόγος σου εἶσαι σύ  
καὶ τίποτα ἄλλο.

‘Αλλ’ αὐτό, πάλι, σημαίνει χωρισμό και μόνωση ἀπὸ τὸν κόσμο.

Πῆς τ’ ὄνομά σου καὶ χώρισε  
ἄσε τὸ νερὸ καὶ τὸ χῶμα  
τὸν ὕπνο καὶ τ’ ὄνειρο  
πῆς τ’ ὄνομά σου  
ἀντίκρυ στὸν ἥσκιό σου  
καὶ τίποτα ἄλλο.

Καὶ τώρα εἶναι πού, καθὼς ὁ ἥλιος σηκώθηκε ψηλά και «γήθησε δὲ γαῖα πελώρη», οἱ συμπληρωματικές ὑποτακτικές τοῦ εἰσαγωγικοῦ μέρους («νὰ τελειώσουν τὰ δάχτυλά μου στὸ φῶς», «νὰ ἀγγίξω μονάχα τὸν κόσμο μετὰ δικά μου δάχτυλα»), σμίγουν και περνᾶνε σὲ ὀριστική:

τὰ δάχτυλά σου πάντα μένουν  
καὶ τίποτα ἄλλο.

Βρισκόμαστε σὲ μιὰ ἀπὸ τίς ἀκμές τοῦ ποιητικοῦ συνθέματος πού παρακολουθεῖ τώρα τὸ δομικὸ σχῆμα: μέρα - νύχτα - μέρα. ‘Απὸ τὸ ξημέρωμα ὡς τὸ καταμεσήμερο (σελ. 38 ὡς τὴ μίση τῆς 39), ἡ γλώσσα δοκιμάζει νὰ πάρει μαζί της μακριὰ ἀπὸ τὸν ποιητὴ τὸ φαινόμενο κόσμο, τὸ «πλα-νερὸ μαγνάδι» τῆς Μαγν., γιὰ νὰ θυμηθοῦμε τὸ Λ. Μαβί-λη: «φεύγει..., δίχως..., πέρα ἀπὸ..., πέρα ἀπὸ..., δίχως..., ἄσε... πάνω ἀπὸ..., πάνω ἀπὸ..., πάνω ἀπὸ...». ‘Αλλ’ ἄς προσέξουμε! ‘Η γλώσσα συνυφαίνει ἔτσι τὰ στοιχεῖα χω-ρισμοῦ, και ἀπουσίας πού και τὸν ποιητὴ ἀφήνει στὴν ἀ-πόλυτη μοναξιά του και, τὴν ἴδια στιγμή, μᾶς φέρνει τὴν ἀναγᾶλῃα ἀπὸ τὸν ‘Ησιόδειο στίχο: «...γήθησεν δὲ μέγα φρεσὶ Γαῖα πελώρη» (Θεογ., 173).

‘Ο ἥλιος σηκώθηκε ψηλά  
πάνω ἀπ’ τὰ χόρτα καὶ τὰ φύλλα  
πάνω ἀπ’ τ’ ἀνάστημα καὶ τὰ μάτια  
πάνω ἀπ’ τὰ βουνά καὶ τίς θάλασσες,  
γήθησε δὲ γαῖα πελώρη  
ὁ ἥλιος σηκώθηκε  
τὰ δάχτυλά σου πάντα μένουν  
καὶ τίποτα ἄλλο.

‘Ο ποιητὴς «ὑπ’ ἡελίῳ», ἀντίκρυ στὸν ἥσκιό του και, στὸ μεσουράνημα, ὀλομόναχος μετὴ τὴ μοναδικότητά του, μ’ αὐ-τὸ πού ἀπὸ τοὺς πρώτους κιόλας στίχους τοῦ ποιητικοῦ του συνθέματος εἶχε γιὰ τὸ πιὸ ἀπτό και δικό του:

«νὰ τελειώσουν τὰ δάχτυλά μου στὸ φῶς».

Στὸ δεύτερο μέρος τοῦ δομικοῦ τρίπτυχου, πού ἀχνά μό-νο περιγράφουμε ἐδῶ, ἀπὸ τὸ θράδισμα ὡς τὴν ἄλλη αὐγὴ (σελ. 39 και 40) τὸ μόνο ρητὸ «δίχως» ἔχει νὰ κά-νει μετὴ τὸν «αἰώνιο ἥσκιό» τοῦ ἀνθρώπου, πού εἶναι ἡ προ-βολὴ τῆς ταυτότητός του στὸν κόσμο. Τώρα, καθὼς «ἡέ-λιος δ’ ἄρ’ ἔδω», αἱρεται κι ὁ στερνὸς αὐτὸς ἥσκιος κι ὁ κόσμος μιλάει εὐκρινέστερα, ἂν τὸν ἀφήσουμε νὰ μιλήσει:

κι ἄσε τὸν κόσμο νὰ πεῖ  
ἄσε τὸν κόσμο νὰ λέει τ’ ὄνομά του

ἄσε τὸν κόσμο νὰ λέει ὀνόματα δίχως ἥσκιό  
ὕπνο δίχως ὄνειρα  
κι ὄνειρα δίχως νερὸ καὶ χῶμα  
ἄσε τὸν κόσμο νὰ λέει τὸ μῦθό του  
κοντὰ στ’ ὄνομά σου.

Κι ἀπομένει ὁ τελευταῖος ἀνασθαμός, ἡ αὐγὴ, τὸ νέο ξη-μέρωμα, ἡ ὥρα «πού περνᾶει ἡ μέρα τὴ νύχτα» (σελ. 40). Εἶναι ἡ ὥρα πού διαλέγει ὁ ποιητὴς γιὰ τὴν ὕστατη περι-συλλογὴ και ἀναδίπλωση εἰς αὐτόν: ἡ ὥρα τῆς ἀπόλυτης μοναξιάς, τοῦ ἀρχέγονου «τίποτα», τότε πού αἰφρονται ὄχι μόνο οἱ «ἥσκιος», ἀλλὰ και τὰ «ἐνόματα» (τοῦ κόσμου και τοῦ αὐτοῦ), ἡ ὥρα τῆς φρικτῆς κι ὡστόσο ἐπιπόθητης ἀ-μεσότητας.

Τότε  
πάρε τὸν ἥσκιό σου  
καὶ φεύγα ἀπ’ τ’ ὄνομά σου  
μετὴ τίς πέτρες καὶ τ’ ἄστρα  
μετὰ κύματα καὶ τὰ οὐράνια  
κι ἀναπάψου στὸν τόπο τοῦ κορμιού σου  
καὶ στή θέσση τῆς καρδιάς  
καὶ τίποτα ἄλλο.

‘Αλλὰ και πάλι ὅσο κι ἂν ὁ διαλογισμός τοῦ Σ. Σκαρτοῦθ θυθίζει τίς ρίζες του ὡς τὸν «πιὸ μυστικὸ και ἀπὸ ὅσα εἶναι κρυμμένα» λόγο τῶν ‘Ινδῶν, ἡ δεσπόζουσα αἴσθησι ἀπὸ τὴν ποίησή του ἀνάγεται, τελικά, σ’ αὐτὸ πού εἶναι πιὸ μέσα στὸν ‘Ομηρο και ἄρα στὰ πιὸ θαθεῖα στρώματα τῆς γλώσσας μας.

Μέλι καὶ γάλα σ’ ἔτρεφα,  
ψυχὴ μου,  
καὶ μοῦ ἔφυγες ἄερας καὶ νερό,  
μοῦ ἔφυγες κι ἔμεινε ὁ κόσμος  
λάθος παλιὸ καὶ νέα ἀλήθεια  
λόγος καὶ καημός.

Καθόλου, λοιπόν, δὲ ξαφνιάστηκα πού τὸ ποίημα γυρίζει στὰ φευγαλέα, ναί, ἀλλ’ ὡστόσο τὸ ἴδιο ἀπτά και ριζικά του στοιχεῖα αὐτοῦ ἐδῶ τοῦ κόσμου, τοῦ πάνω και τοῦ κα-τω. ‘Αποζητώντας τὴν «ταυτότητα γλώσσας και κόσμου» θέλει νὰ στεφανωθεί μ’ ἓνα τελευταῖο λυρικό σύνολο συναι-ρετικό τοῦ ὅλου ρυθμοῦ του.

‘Λιμιος, θάλασσα νερὸ  
θάλασσα φῶς καὶ κύμα  
φῶς χαλίγια, γρήγορα πουλιὰ  
πλάση ἀνοιχτή, σύννεφα ἀγάπη  
δάθος ἄσπρο.

‘Ετσι τὸ ποίημα γυρίζει στὸν ἔρωτα, αὐτὸν «πού φέρνει τὴ γλώσσα σ’ ἐπαφὴ μετὰ τὸ τίποτα» («Δοκίμιο γιὰ τὴ γλώσσα», σελ. 55).

Ποῦ πᾶνε τὰ κύματα  
— πουθενά,  
στὰ μάτια σου  
πού φωτᾶνε τὸν κόσμο μεγᾶλα,  
πουθενά,  
μεγαλομᾶτα,  
σὲ μένα  
πού δὲ χορταίνω.

Γυρίζει, τέλος, γιὰ νὰ λάμψει τερπνὰ και τέρποντας, μέσα σ’ ὅλη του τὴ μοναδικὴ τόλμη, στὴ γυναῖκα - κόρη και στὴν κόρη - γυναῖκα, στὸ παιδί, γιὰτὶ «μόνο τὸ παιδί μπο-ρεῖ νὰ μιλήσει γιὰ τὸν ἔρωτα», ἀφοῦ «αὐτὸ εἶναι ὁ ἀνθρω-πος» και γιὰτὶ «τὸ παιδί κοιτάει πάντα ἄλλοῦ» («Μικρὸ δε-

κίμιο για τη γλώσσα», σελ. 77).

...δείρε με καί σκότησέ με  
στην ποδιά σου ακούμπησέ με.  
γείρε  
γείρε πάνω μου  
γείρε να δεις ποιός είμαι,  
αγαπημένη,  
σέβας μ' έχει  
καί λατρεία του κόσμου του αιώνα  
του κορμιού σου  
που άνοιξε παιδί μπρός στη μεγάλη θάλασσα  
— ή τής ευγενείας σου.  
λατρεμένη:  
τό τίποτα κι έσύ  
έσύ κι ή κόρη,  
κόρη μου,  
ήλ' άκούμπησι.

Έτσι «άπ' τό τίποτα ξεκίνησε ή γλώσσα καί στο τίποτα γύρισε», για να παραλλάξω μόλις μία φράση του ίδιου ανθρώπου που μάς χάρισε τό ποίημα καί που πιστεύει πως «ό έαυτός τής γλώσσας είναι ό ίδιος ό έρωτας» (δπου πάνω, σελ. 88).

.....

Τά τελευταία χρόνια είναι διάχυτη ή δούληση για μία νέα ποίηση, νέα όχι μόνο θεματικά, αλλά καί γλωσσικά, από την άποψη τής ποιητικής όμιλίας καί φωνής.

Έτσι, χωρίς να έξαντλώ τό φάσμα τής διαμορφωμένης ποιητικής, ό Δημήτρης Ιατρόπουλος γράφει

Όσάν τό σπέρμα ήλ' τινάξω τή φωνή μου  
Fundamenta (1969).

ό Λεφτέρης Πούλιος

ύποταγμένος σάν τή γλώττι στού ήλιου τή χάρι  
τρέφω τό ψίδι στην καρδιά, με τή Πανατερή κρανιά  
Ποίηση (1969).

ό Νίκος Τρίκολας

πόσο άκόρη  
πρέπει ν' άντέχω  
μήν καί διαστύρει μέσα μου ή φωνή  
Στάσι (1971).

ό Σωκράτης Σκαρπότης

ή μία γλώσσα θέλω μία φωνή  
δική μου καί καινούργια.  
Μέλι στο νερό, σήμερα (1973)

Καί μόνο οι στίχοι που παράθεσα δείχνουν καθαρά καί πως τό θέλουν τή νέα φωνή καί ποιά πνοή τής χαρίζουν οι νέοι μας ποιητές. Τό στίγμα του λυρισμού μας μετατοπίζεται πολύ πιο πέρα από τις τρεις περιοχές τής πραγματωμένης μορφικά από τό 1935 καί δώθε Ποιητικής καί των έπιγονικών τους προεκτάσεων, έννοώ τόν υπερρεαλισμό, τόν ποιητικό λόγο του Γ. Σεφέρη την ύποστασιακή ποίηση καί τις ποικίλες προσμίξεις τους. Κάθε ποιητής έχει τό δικό του «ιδιόλεκτο», αλλά μόνο οι τρεις προηγούμενες τάσεις αντιμετώπισαν τή γλώσσα με τρόπο ριζικό καί εμφανιζόμενα σταθερές δέσμες δομικών καί μετασχηματιστικών τύπων.

Ό άπελευθερωτικός υπερεαλισμός έφερε σέ επαφή τήν έλληνική γλώσσα με τις ύπόγειες, έλεγχόμενες συχνά, έκρήξεις του ύποσυνειδήτου καί έδωσε νέα λάμψη σέ καθυρεύοντα στοιχεία του λόγου, ένεργοποιώντας τό σύνολο

τής ένεργου (άστικης) δημοτικής. Άργά ή γρήγορα, ή συνάντηση υπερρεαλισμού καί έλληνικής γλώσσας καί έμάς έδώ θα θυάλει από τήν κριτική άδράνεια καί νάρκη, καί τούς ξένους έρευνητές θα προσελκύσει. Από τήν άλλη μεριά ή τόλη των υπερρεαλιστών καί ή άφοβία τους μπροστά στη φαντασία καί ή άπελευθερωτική τους όρμη προφέρουν στήριγμα σέ δεσποζούσες τάσεις των καιρών μας. Ό ποιητικός λόγος του Σεφέρη δοκιμάζει να ύψώσει τή δημοτική ως τήν έμβριθή άκριθεία καί έλλειπικότητα που άπαιτούσε τό ανάλογο στη χώρα μας έγχείρημα να διατηρηθεί ή σύγχρονη εύαισθησία με τις Ιστορικές μνήμες. Είναι χρέος μίας νέας κριτικής, περισκευμένης όσο καί εύτολμης, να πεί τί κέρδισε (καί με ποιές θυσιές) ή γλώσσα καί ή ποιητική τής χρήση από τήν προσπάθεια αυτή. Κατά τα άλλα, ή διαμορφωμένη ποιητική αίσθηση μοιραία έρχεται σέ σύγκρουση με μία γενναία απομάκρυνση από τή Σεφερική απόσταση τής γλώσσας.

Η ποίηση των ύποστασιακών μέσα στο άπόλυτο κενό του ήθαγενούς στοχασμού, που δέ θα μπορούσαν να πληρώσουν τά μικρά, αλλά τόσο πρώϊμα πάντως, δοκίμια του Γ. Σαραντάρη, σήκωσε καί τό βάρος τής φιλοσοφίας καί έπιτεδώνοντας τό λόγο άφύπνισε, αλλιώς τώρα, τα καθαρύοντα στοιχεία του λόγου. Η νέα ποιητική πράξη διδάσκεται άκόμη πολλά από τις όριακές συναισθήσεις των ύποστασιακών, αλλά άναζητεί ένα «καινούργιο έρμηνευμα τής μοναξιάς» (Δ. Ιατρόπουλος, (Fundamenta)) καί αντιπυλίζει πιο άνοιχτό μάτι καί άρα με πιο άμεσα καί άνεπιφύλαχτη γλώσσα τόν έρωτα καί τό θάνατο.

Η ποίηση του κοινωνικού δράματισμού περνώντας μέσα από τήν έρμη των διεθνών καί δικών μας Ιστορικών συγκυριών καί άνήμπορη να μορφώσει δική τής ποιητική στράφηκε άλλοτε λιγότερο καί άλλοτε περισσότερο στα ύποκαίόμενα κατάλοιπα του υπερρεαλισμού ή στα διαθερμαινόμενα έρια τής ύποστασιακής ποιήσεως. Σήμερα μέσα στη σήψη καί άποσύνθεση των Ιδεολογικών σχημάτων μόνο ποιητές που προείδαν τήν αναπόφευκτη Ιστορική άνοδία μπορούν να κεντρίσουν τό ζήλο μας. Δέ θα άνδρωθεί ή νέα ποιητική, άν δέν άποφύγει τις γλωσσικές αναστολές στις όποιες μοιραία ύπόκυψε μία ποίηση ύποχρεωμένη να άπομαγνητίζει τήν πυξίδα τής για να παρακολουθεί τους Ιστορικούς Ισολογισμούς.

Η μεταπολεμική ποίηση από τήν άλλη μεριά, έπιγονική καί έπιλεκτική, διδάσκεται, γλωσσικά, από τά έπιλέγόμενα του υπερρεαλισμού, των ύποστασιακών καί, κάποτε, του σεφερικού λόγου. Φτάνει συχνά σέ αξιόλογα προσωπικά έπιτεύγματα, αλλά ούτε όταν καθολικεύει τό προσωπικό άγχος ούτε όταν άναζητεί όδους διαφυγής σέ ύφαντικές έκτάσεις υπερβαίνει τό παραδεμένο.

Τά ίδια τά πράγματα, οι νέες συνθήκες του άτομικού καί του κοινωνικού ύδιου, που λίγο - πολύ είναι πιο άνοητές καί στη χώρα μας (άνακλαστικά, αλλά για μία άκορη φορά μέσα στη δική μας Ιδιομορφία) δίνουν τήν αρχικά έπιβολή για μία νέα ποίηση, που σημαίνει πάντα για μία νέα ταύτιση γλώσσας καί κόσμου. Άλλά τά πράγματα δέν άρκοϋν, δέν άρκσαν ποτέ. Κάποτε καί πολύ συχνά μάλιστα οδηγούν σέ πλήρη ποιητική άναρθρία καί άφασία. Ζτο βαθμό που ή Ιστορική έτερογένεια δέ θα έπιβάλλει στις ψυχές καί στή γλώσσα τή δική τής χθαμαλότητα, έξαρτάται από τούς ίδιους τούς ποιητές καί τήν καλή τους τύχη (τή δωρεά που τούς έλαχε) να άρθρώσουν μία νέα φωνή σέ μία έποχή που ή ποίηση (ή ποιητική πράξη) λογίζεται σάν τό έσχατο καταφύγιο του ανθρώπου.

Ό Σωκράτης Σκαρπότης, μέσα στην άπόλυτη μοναξιά του, κρατείται με πείσμα στη σχεδία τής έλληνικής γλώσσας καί έτσι μόνο θγάνει στ' άνοιχτά καί άποκρίνεται στο παρόν. Η ποίησή του είναι συγκεντρωμένη γύρω από τήν προσωπική του ζωή (έρωτας, γάμος, παιδί) καί, συνάμα, άνοίγεται στόν κόσμο όλο. Ό ίδιος άσκέιται μεταφράζοντας νεώτερους καί σύγχρονους άμερικανούς ποιητές καί έξύνει τή γλώσσα του στο άκόνι του δημοτικού τραγουδιού προσεγγίζοντας τόν Έρσάκειτο καί τούς προσωκρατικούς από τούς πρώτους άκολουθεί τήν κρεμαστή γέφυρα που φέρνει στο πνεύμα του Ίνδουισμού καί στις Οδυσσειάδες χωρίς να άποστέρει τά λίγα καί τά μικρά, τά σύγχρονα καί τά δικά μας, άναζητά τά πρωταρχικά καί τά μεγάλα

...Βιστέρχεται ὁλος περιλαμπόμενος τῇ χρυσίῳ καὶ τοῖς σιμαργδοῖς καὶ ὀηρύλλοις καὶ ὑακίνθοις, καὶ ἡ πορφύρα δὲ ἐνέπρεπε τῆς ἐσθλότητος, ἥ μεταξὺ τοῦ χρυσοῦ διεφαίνετο. τούτοις ἅπασι προσεκλήξατο τὸ θεάτρον καὶ θαυμαστῆς ἐλπίδος ἐμπλήσας τοὺς θεοτάς, ἐπειδὴ ποτε καὶ ἄσαι καὶ καθαρίσαι πάντως ἔδει. ἀνακρούεται μὲν ἀναριστὸν τι καὶ ἀσύντακτον, ἀπορρήγνυσιν δὲ τρεῖς ἅμα χορδὰς σφοδρότερον τοῦ θέοντος ἐμπροσθέν τῇ κιθάρα, ἄδειν δὲ ἄρχεται ἀπόμουσόν τι καὶ λεπτόν, ὥστε γέλωτα μὲν παρὰ πάντων γενέσθαι τῶν θεατῶν, τοὺς ἀλλοθιέτας δὲ ἀγανακτήσαντας ἐπὶ τῇ τόλμῃ μαστιγώσαντας αὐτὸν ἐκβάλεῖν τοῦ θεάτρον· ὅτε περ καὶ γελιοτάτως ὤφθη δακρύων ὁ χρυσὸς Εὐάγγελος καὶ ὑπὸ τῶν μαστιγοφόρων συρόμενος διὰ μέσης τῆς σκηνῆς καὶ τὰ σκέλη καθημιματωμένος ἐκ τῶν μαστίγων καὶ συλλέγων γαμβόθεν τῆς κιθάρας τὰς σφραγίδας· ἔξω πεπτόκεισαν γὰρ κἀκεῖνις ξυμιαστικομένης αὐτῆς.

(ΛΟΥΚΙΑΝΟΣ, ΠΡΟΣ ΤΟΝΝ ΑΠΑΙΔΕΥΤΟΝ ΚΑΙ ΠΟΛΛΑ ΒΙΒΛΙΑ ΩΝΟΥΜΕΝΟΝ, 9)

Λέγεται γὰρ καὶ Διονύσιον τραγῳδίαν ποιεῖν φαύλως πάνιν καὶ γελίως, ὥστε τὸν Φιλόξενον πολὺ λῆξαι δι' αὐτὴν ἐς τὰς λατομίας ἐμπροσθὶν οὐ δυνάμενον κατέχειν τὸν γέλωτα. οὗτος τοίνυν πυθόμενος ὡς ἐγγεῖσθαι, τὸ Διονύσιον πυξίον, εἰς ὃ ἐκεῖνος ἔγραφε, τὴν κοιλίῃ σπουδῇ κτησάμενος καὶ αὐτὸς ὡς ἐνθεὸς ἔσταθαι καὶ κάτοχος ἐν τοῦ πυξίου, ἀλλ' ὅμως ἐν αὐτῇ ἐκείνῳ μακρῷ γελιοτέρως ἔγραφεν, οἷον κἀκεῖνο τό·

Διωρίδιον ἦκεν ἡ Διονυσίου γυνή·  
καὶ πάλιν·

αἶμοι, γυναῖκα χρησίμην ἀπώλεσα.  
καὶ τοῦτο γὰρ ἐκ τοῦ πυξίου, καὶ τό·  
αὐτοῖς γὰρ ἐμπαίζουσιν οἱ μωροὶ ὀροτῶν.  
τοῦτο μὲν γε πρὸς σὲ μάλα εὐστόχως ἂν εἰρημένον εἴη τῇ Διονυσίῳ, καὶ δι' αὐτὸ χρυσῶσαι αὐτοῦ ἔδει ἐκεῖνο τὸ πυξίον.

(ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΠΑΙΔΕΥΤΟΝ..., 15)

σὸ μῦθος, τὸν πηγαῖο προφορικὸ λόγος, στὴν οἰκουμένην ποίησι· κατοπιάνεται μὲ τὸ ἀπροσχημάτιστο δοκίμιον («Διάλογος ἀπ' τὸ συναίσθημα, ἀπ' τὴν ὑπαρξήν», 1962) καὶ γράφει ἀπὸ τοῦ 1961 κιόλας: «Μὰ ἐγὼ μισῶ τὴν ἱστορίαν», δυναμώνοντας μὲ τὴν προσωπικὴ του ἀδρότητα τὸν ἱσχνὸ ὑπαρξιακὸ μας στοχασμό· οἰκειώνεται τὸ «μῆδεν», τὸ «τίποτα» ὅχι τόσο μέσῳ τῆς φιλοσοφίας (καὶ πάλι ἐνὸς Heidegger περισσότερο παρὰ ἐνὸς Sartre), ἀλλὰ ἀνατρέχοντας σὸ «ἐν ἀρχῇ» τῶν Γενέσεων καὶ σὸ «πρώτιστον» τῶν Θεογονιῶν. Γιά νὰ δεσπόσει στὰ σημερινὰ πράγματα, παίρνει τοὺς πρώτους - πρώτους δρόμους, κατὰ τὸ δίδαγμα τοῦ Λάο Τσέ.

(1) Πρῶτος ἀξίονας τοῦ ποιήματος εἶναι ὁ ἔρωτας καὶ παραδηλούμενος ὁ κόσμος καὶ τὸ «ἄλλοῦ», ἡ ἀρχέτυπη ἐνότης, τὸ «ἐξυλόν» τοῦ Ἡρακλείτου ἢ τὸ «Βράχμαν» - «Αἶμαν» τῶν Ἰνδῶν. Ἀλλ' ὁ Σκαρτοῆς εἶναι νεοέλληνας ποιητής, πᾶει νὰ πεί, ὁ ἔρωτάς του ὅπου καὶ νὰ πλαυηθεῖ ὅα γυρίζει ἐδῶ, σ' αὐτὸν τὸν κόσμο καὶ στὴν ἴδια λατρευτὴ γυναῖκα - κόρη καὶ κάθε ταύτιση, τελείωση ἢ «θέωση» πὺ ἐπιποθεῖ δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ τελεῖται μ' αὐτὰ ἐδῶ τα νερά καὶ μ' αὐτὸ ἐδῶ τὸ χῶμα καὶ μὲ τὴν ἴδια δική μας γλώσσα, ὅσο ἀκόμη τὴν ἔχουμε καὶ τὴ μιλάμε.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΜΠΕΛΕΖΙΝΗΣ

1. Μιὰ πόλις ἄλλη θὰ βρεθεῖ καλλίτερη ἀπὸ αὐτή.
2. Ἀποχαιρέτα τὴν, τὴν Ἀλεξάνδρεια πὺ χάνεις.
3. Τὴν μιὰ μονότονην ἡμέραν ἄλλη μονότονη, ἀπαράλλακτη ἀκολουθεῖ.
4. Τόσοι καὶ τόσοι βαρβαρότεροί μας ἄλλοι.
5. Ἐν μέρει Ἑθνικός, κ' ἐν μέρει χριστιανίζων.
6. Ὅμιλῶνι κάθε τόσο ν' ἀρχίσει πὺ καλὴ ζωή.
7. Τὸ ρήμαζαν τὸ σπῖτι τῶν Ἀσσυριαίων.
8. Ἐδῶ πὺ ἐφθασες, λίγο δὲν εἶναι τόσο πὺ ἐκαμεις, μεγάλῃ δόξα.
9. Χωρὶς περισκεψιν, χωρὶς λύπην, χωρὶς αἰδῶ.
17. Τρισάραβαρα τὰ ἐλληνικά των, οἱ ἄθλιοι.
11. Οἱ ἀνθρώποι αὐτοὶ ἦσαν μιὰ κάποια λῦσις.
12. Τὶ γυρεύατ' ἐκεῖ χάμιου στὴν ἄθλια ἀνθρωπότητα πούναι τὸ παῖγνιν τῆς μοίρας
13. Κάθε του προσδοκία ὁγῆκε λαυθασιμένη.
14. Μέσα σὲ πόλεμο—φαντάσου, ἐλληνικὰ ποιήματα.
15. Λύριο, νὰ δεις, θὰ πὺν πῶς ὁ ἀγῶν δὲν ἔγινε σωστός.
16. Ἦταν ὁ Ἐπαρχος μωρός· κ' οἱ πέριξ του ξόονα ἐπίσημα καὶ σοβαροφανῆ.
17. Τρισάραβαρα τὰ ἐλληνικά των, οἱ ἄθλιοι.
18. Πάντοτε βρίσκειται κατάλληλος νανεῖς.
19. Κι ἄλλα ἡχῆρὰ παρόμοια.
20. Ἀστεῖον καὶ στὴν σύλληψι καὶ στὴν ἐφαρμογή.
21. Οἱ τὰ φαῖα φοροῦντες, περὶ ἡθικῆς λαλοῦντες.
22. Τὴν γιγαντιαία φευτιὰ τοῦ πωλατιοῦ.
23. Οἱ ἀνίδεοι Ἀντισχεῖς διαβάζουν, Ἐμνιδῆ.
24. Τὸ κεραμεῖον καὶ φαῖλλον.
25. Καὶ τὰ λοιπά, καὶ τὰ λοιπά. Λαμπρὰ ταυριάζουν ὅλα.
26. Μὰ ἡ κοινωνία πὺ ἦταν σεμνότηφυ πολλὴ συσχέτιζε κοντινὰ.
27. Ἐχρουνε καὶ μιὰ κλῖσι στὲς θυσιες.
28. Ὅρισαντες καὶ περικύψαντες τὸ πλν λεπτομερῶς.
29. Θάταν θαυρὸς στὲς τιφεις, διαδίδετο.
30. Ὡς εἶναι τὸ συνήθειο τους, οἱ ἀπαισιῖ.
31. Σὰν ἔσοι, καὶ ν' ἀκούεται.
32. Ἄ θεοαἰότατα «πλὴν Λακεδαιμονίων».
33. Εἶναι κι αὐτὴ μιὰ στάσις. Νοιώθεται.
34. Μὲ τὴν ποικίλῃ δρᾶσι τῶν στοχαστικῶν προσαρμογῶν.
35. Γιά Λακεδαιμονίους νὰ μιλοῦμε τώρα.
36. Στάχτη τὸ εἶδωλο· γιά σάρωσι, μὲ τὰ σκουπίδια.
37. Τὸ οὐσιῶδες εἶναι πὺ ἔκατα.
38. Γιά κάτ' ἰδανικές του ὑποψίες.
39. Γλυτώσαμ' ἀπ' ἐλπίδας καὶ προσδοκίας.
40. Καὶ ἀπαραίτητος, καὶ μόνος, καὶ μεγάλος ἀμέσως πάντα βρίσκειται κανένας ἄλλος.
41. Ἄν τέτοια λὲν ἐκεῖ, ἂν τοὺς μέλει πιά.
42. Πράγματα συμπαθητικά· δικὰ μας, Γραικικά.

ΑΡΗΣ ΔΡΟΥΚΟΠΟΥΛΟΣ